

И.Б. Об одной загадке частицы *ведь* // www.dialog.ru/archiv/2005; **5.** Левонтина И.Б. Ишь // Сокровенные смыслы: Слово. Текст. Культура / Отв. ред. Ю.Д. Апресян. — М.: Языки славянской культуры, 2004. — С. 305-318; **6.** Речник на българския език : [в 11 т.]. — София : Изд-во на БАН (I–VII т.), Проф. Марин Дринов (от VIII т.). — 1977 – 20 . Т. 1. А – Б [ред. К. Чолакова]. — 1977. — 910 с.; **7.** Речник на редки, остарели и диалектни думи в литературата от XIX и XX век / [С. Илчев, А. Иванова, А. Димова, М. Павлова]. — София : БАН, 1974. — 606 с.; **8.** Речник на турските думи в съвременния български печат / Весела Кръстева. — София : Лаков ПРЕСС, 2000. — 127 с.; **9.** Речник на чуждите думи в българския език с приложения/ Иван Габеров, Диана Стефанова / 5 издание. — Велико Търново: GABEROFF, 2002. — 927 с.; **10.** Тълковен речник на турцизмите в българския език / В. Кръстева. — София: СКОРПИО ви, 2003. — 248 с.; **11.** A dictionary of turkisms in Bulgarian / Alf Grannes, Kjetil Rå Hauge, Naurye Süleymanoğlu. — Oslo: Novus forlag, 2002. — 604 p.; **12.** *Hauge K. Rå.* Ways of asking: the «question particle» *acaba/ adžeba* in Turkish and Bulgarian / Kjetil Rå Hauge // Езиковедски изследвания в чест на 75-годишнината от рождението на ст.н.с. I ст. д.ф.н. Йордан Пенчев / съст. И. Куцаров, В. Райнов, М. Лакова. — София : Артграф, 2006. — P. 542–546.

Оришечко-Бартоха Т.А. (Черкаси, Україна)

Polskie wykrzykniki emotywne: sposoby ich odtworzenia w ukraińskim przekładzie

У статті розглянуто прийоми перекладу польських емотивних вигуків українською мовою. Виділено основні шляхи їх відтворення у перекладі, а саме: словниковий відповідник, варіантний відповідник, функціональний відповідник, контекстуальна заміна, додавання вигуку в цільовому тексті.

Ключові слова: емотивний вигук, польсько-український художній переклад, прийом перекладу, контекст, афективне значення.

В статье рассматриваются приемы перевода польских эмотивных междометий на украинский язык. Выделяются основные приемы их передачи в переводе: словарное соответствие, вариантное соответствие, функциональное соответствие, контекстуальная замена, дополнение междометия в тексте перевода.

Ключевые слова: эмотивное междометие, польско-украинский художественный перевод, прием перевода, контекст, аффективное значение.

The article highlights techniques of translating Polish emotive interjections into Ukrainian. The principal methods have been discerned: dictionary correspondence, variant correspondence, functional equivalent, contextual substitution, addition of an interjection in the target text.

Key words: emotive interjection, Polish-Ukrainian literary translation, translation technique, context, affective meaning.

Представление problemu naukowego i jego znaczenie. Jednym z językowych środków wyrażania emocji są wykrzykniki, które nie nazywają, lecz wyrażają różne emocje, uczucia i działania rozmówcy oraz jego stosunek do rzeczywistości. Wykrzykniki zawarte są w systemie leksykalnym jako słowa, pełniące ważne funkcje języka, głównie – emotywną i ekspresyjną. Emotywność – to zdolność języka do wyrażania emocjonalności, podczas gdy ekspresyjność jest kategorią pragmatyczną, powołaną do zrealizowania zamiaru mówcy w zakresie wywarcia wrażenia na odbiorcy i przekazania informacji za pośrednictwem środków afektywnych. Wykrzykniki, więc, są jednostkami emotywno-ekspresyjnymi, wyrażającymi w aktach mowy werbalną reakcję na różne sytuacje komunikacyjne. Pragmatyczne ukierunkowanie wykrzykników emotywnych polega na wyrażeniu oceny emocjonalnej. Emotywnie wykrzykniki są podzielane na właściwe i wtórne. Wykrzykniki właściwe, nie związane formalnie z innymi częściami mowy, rozpoznawane są wyłącznie na podstawie nadanego im znaczenia (np. ach, och, hej, hop, halo, e, oj) [16]. Wykrzykniki wtórne to takie, które wywodzą się od form wyrazowych lub całych zdań i pełnią swoją funkcję wtórnie. Są to zleksykalizowane jednostki językowe, będące jedynie znakami wyrażającymi emocje mówiącego (np. psiakrew, cholera, kurczę) [16].

Jednostki wykrzyknikowe (dalej – JW) mogą być monosemantyczne i polisemantyczne. Te drugie mają szeroką semantykę i tylko w granicach pewnej wypowiedzi postrzegane są w sposób należyty. Świadczy to o bezpośrednim związku semantycznym JW z kontekstem oraz akcentuje konieczność rozpatrzenia roli wykrzykników w tworzeniu i zapewnieniu wiążącości wypowiedzi. Właśnie to podejście wymaga bacznego stosunku do przekazania wykrzykników w języku przekładu (dalej – JP).

Kompletny brak dwujęzycznych słowników w zakresie słownictwa wykrzyknikowego (dalej – SW) oraz niedostateczne wyświetlenie kwestii tłumaczenia tej kategorii słownictwa w literaturze przedmiotu potwierdza spostrzeżenie polskiej badaczki E. Orwińskiej-Ruziczkowej, że wykrzykniki są interpretowane jako marginalny element języka [11]. Zgadza się również z wypowiedzią I. Szaronowa, który poddaje krytyce tłumaczy utworów artystycznych: „Tłumacze powieści regularnie wypuszczają podejrzliwe jednostki (wykrzykniki) – kto wie, co one naprawdę oznaczają, niech tekst będzie bardziej suchy i monotony, jednak nie ma ryzyka „skłamać” [7]. Przekazanie SW sprzyja odtworzeniu afektywnych cech oryginału, za których pomocą spełnia się pragmatyczna funkcja wykrzyknika, a mianowicie – wpływ na odbiorcę. Dlatego pojawia się ostre zapotrzebowanie na dobór uzasadnionego odpowiednika w trakcie tłumaczenia JW oraz adekwatnego przekazania idei autora.

Celem niniejszego badania jest ustalenie i opis sposobów tłumaczenia polskich wykrzykników emotywnych na język ukraiński oraz określenie właściwości odtworzenia cech emocjonalnych i stylistycznych SW. Aby tego

dokonać, należy rozwiązać następujące **zadania**: ujawnić JW w oryginale; opisać semantyczne znaczenie wykrzyknika z następnym określeniem jego cech pragmatycznych; scharakteryzować ekwiwalent tłumaczeniowy oraz wyznaczyć sposób jego tłumaczenia. **Obiektem** badania są polskie wykrzykniki emotywyne i ich przekłady na język ukraiński, natomiast **przedmiotem** – sposoby tłumaczenia polskich wykrzykników emotywnych. **Materiałem** badania służą JW, wybrane drogą ciągłego wyboru z utworów polskiej literatury klasycznej.

Przedstawienie głównego materiału i uzasadnienie wyników badania.

Teoretyczną podstawą badania tłumaczenia SW są prace S. Florina i S. Włachowa [3], A. Wierzbieckiej [2], L. K. Parsijewej [5] i in. Znaczący wpływ na metodologiczny aspekt badania tłumaczenia polskiego SW wywierają prace I. Malinowskiej [10] oraz J. Wesołej [15]. I. Malinowska w swoim artykule pokazuje sposoby tłumaczenia polskich wykrzykników na język rosyjski, włączając też ich wyłączenie [10]. J. Wesoła w monografii „Hiszpańskie wykrzykniki w polskiej praktyce przekładowej” oprócz pytań językoznawczych porusza kwestię wyróżnienia sposobów tłumaczenia hiszpańskich wykrzykników na język polski [15]. Jednak fakt, że dotychczas nie przeprowadzono analizy porównawczej polskich przekładów JW na język ukraiński podkreśla aktualność niniejszego badania.

W naszej pracy poddaliśmy analizie sposoby tłumaczenia SW na kierunku przekładu angielsko-ukraińskiego i ukraińsko-angielskiego, gdzie ujawniliśmy następujące sposoby tłumaczenia: za pomocą odpowiednika słownikowego, wariantowego, funkcjonalnego, poprzez kontekstualną wymianę JW na różnych poziomach języka, transkodowanie, wyłączanie, dodawanie, tłumaczeniowe „ubezpieczenie” (metoda tłumaczenia, polegająca na przeniesieniu wyjściowej JW w JP z wyjaśnieniem poza tekstem w postaci odsyłacza) [4]. Hipoteza postawiona w naszym badaniu polega na twierdzeniu, że sposoby tłumaczenia SW na kierunkach przekładu polsko-ukraińskiego i angielsko-ukraińskiego przeważnie się zbiegają. Podstawą hipotezy jest twierdzenie, że skutek faktu istnienia w każdym języku wykrzykników ich przekłady na różnych kierunkach tłumaczenia powinny się zgadzać. Spróbujemy znaleźć potwierdzenie naszej hipotezy na podstawie analizy kilku przykładów.

W trakcie tłumaczenia polskich JW niezbędne jest korzystanie z elektronicznego słownika polsko-ukraińskiego [12] oraz jego wersji drukowanej [6], w których da się znaleźć tłumaczenie najczęściej używanych polskich wykrzykników w języku ukraińskim. W skomplikowanych wypadkach, na przykład, przy tłumaczeniu wykrzykników mających znaczenie dyfuzyjne lub wykrzykników używanych rzadko dodatkowo będziemy posługiwać się słownikami języka polskiego [13; 14].

Użycie słownikowego odpowiednika przy przekazaniu wykrzykników jest charakterystyczne przy odtworzeniu powszechnie używanych wykrzykników, na przykład:

1) *Dziecku, jak rozkrzyczysz się, nie ma czego w gębę wlać. – A-a-a-a!* – głośno i

przeciągle dziwili się pytający. [OE D] → Дитині, як розкричиться, нічого до рота влиту... – А-а-а-а! – голосно і протяжно дивувалися ті, що питали. [OE D, 212]

Tu wykrzyknik właściwy „A-a-a-a!” wyraża zdziwienie, potwierdzeniem czego są słowa autora „dziwili się pytający”. Dodatkowej emocjonalności JW dodaje zjawisko prolongacji. Tłumacz wykorzystuje słownikowy odpowiednik „A-a-a-a!” [6, 369] i w całości powtarza graficzną formę oryginału, co jest dosyć ważne przy odtworzeniu wykrzykników.

2) *Na twarz Justyny wybił się wyraz silnie uczutej przykrości, prawie udręczenia. – **Боже!** – szepnęła – a ja miałam nadzieję, że ten człowiek dziś już do nas nie przyjedzie. [OE NN] → На обличчі в Юстини з'явився вираз глибокої прикroсті, майже болю. – **Боже,** – прошептала вона, а я думала, що цей чоловік сьогодні вже до нас не прийде. [OE HH, 28]*

W tym przykładzie wtórny wykrzyknik „Boże!” przekazuje głębokie przeżycia bohaterki, co potwierdza się opisem mimiki, jak to „wyraz silnie uczutej przykrości, prawie udręczenia”. W języku docelowym słusznie stosuje się stały odpowiednik „Боже”.

Istnieje grupa wykrzykników, wyodrębniona według kryterium pochodzenia języka, na przykład, „banzaj” (japoński), „basta” (hiszpa.), „wiwat” (włoski). Te obcojęzyczne wykrzykniki zakotwiczyły się zarówno w języku polskim, jak i w ukraińskim, dlatego tłumacze w większości wypadków wykorzystują transkodowane formy wykrzykników wyjściowych, na przykład:

3) ***Brawo!** Masz słuszność! [OE NN] → – **Браво!** Ти кажеши правду! [OE HH, 350].*

Wykrzyknik pochodzenia francuskiego „Brawo!” wyraża emocje zadowolenia, wzniosłości. Tłumacz wykorzystuje odpowiedni wykrzyknik „браво” w tekście docelowym.

Jeśli JW ma nie jedyne znaczenie emotywne, to wynikiem będzie występowanie kilku jego charakterystyk afektywnych, nazywanych wariantowymi odpowiednikami. Zilustrujemy to na przykładach:

4) *A osinowe drzewo? – **Nu,** a jakież? – pogardliwie odrzucił poważny chłop. [OE D] → – А дерево осикове? – **Ну,** а яке ж?! – презирливо відповів поважний селянин. [OE D, 213]*

Wykrzyknik emotywny „nu” przekazuje emocje oburzenia, niezadowolenia, lekkiej irytacji, co potwierdza się słowami autora „pogardliwie odrzucił”. Tłumaczenie zrealizowano przez użycie wykrzyknika „ну”, który we właściwy sposób odtwarza emocjonalny zakres oryginału (pierwsze znaczenie „ну” – wykrzyknik imperatywny, co stosuje się w celu przyciągnięcia uwagi [9]).

5) *Wprawdzie tytułu żadnego nie ma... ani książę, ani hrabia... ale takie szlachectwo, jak jego, równa się hrabiostwu, a może i jakiemu kiepskiemu księstwu... a jaka parantela. **fiu! fiu!** z najpiękniejszymi familiami... [OE NN] → – Правда, титулу в нього ніякого нема... ні князь, ні граф... але така шляхетність роду, як його, рівняється з графським титулом, а може, й з якимсь там поганеньким князівським... а яка рідня... **ф'ю! ф'ю!**... З найкращих фамілій... [OE HH, 356]*

Wykrzyknik „fju” wyraża zdziwienie, potwierdzeniem czego są słowa „takie szlachectwo” i „z najpięszymi familiami”. Znaczność wypowiedzi również podkreślana jest przez liczne pauzy, które na piśmie przekazują się wielokropkiem. W przekładzie został wykorzystany spokrewniony fonetycznie wykrzyknik „ф'ю” w drugiej funkcji (pierwsza funkcja – naśladowanie dźwięków, co stosuje się dla odtworzenia świstu [9]).

Czasami zdarza się rezygnować w przekładzie z najbliższego odpowiednika słownikowego. Obiektywnym potwierdzeniem tego jest zdanie A. W. Fedorowa, że „obserwuje się wiele wypadków, kiedy wykorzystuje się słowa, które nie były bezpośrednio przewidziane słownikiem, ponieważ nie jest on w stanie przewidzieć całego konkretnego połączenia, w którym spotyka się słowo i które niezwykle urozmaica jego treść” [8, 148]. Funkcjonalnym odpowiednikiem dla pewnej emotywności JW może być równoznaczny wykrzyknik emotywny w JP. Zilustrujemy typowe wypadki użycia tej metody tłumaczenia:

6) – *A pan Anzelm może myśli, że nie postarzał? Oj, oj! Wieczny śmiech! Nie ty jedne starzejemy... [OE NN] → A ви, пане Анзельме, може, думаєте, що не постаріли? Ою-юю! Сміх, та й зоді! [OE HH, 421]*

Pierwotny powtarzalny wykrzyknik „oj!” wyraża emocje ironii, drwiny, co odnajduje wyraz w następnym zdaniu „Wieczny śmiech!”. Tłumacz twórczo rozwiązuje zadanie tłumaczenia, wykorzystawszy wykrzyknik „oю”, w którym powtarza się druga sylaba. To jest skutkiem rozciągania przy wymowie, co intensyfikuje emocje.

7) *Kapelusz taki, ot, słomkowy zdjęłam i dla ochłody machałam nim sobie przed twarzą... Uf! nie mogę... Zdyszała się, stanęła znowu i zaczęła kaszlać. [OE NN] → – Капелюх, такий, як і оцей, солом'яний, я скинула і для прохолоди махала ним собі в обличчя... Ох! не можу... [OE HH, 26]*

Wykrzyknik „Uf!” wyraża, według kontekstu, ulgę, co potwierdza się słownikiem [14]. W przekładzie tłumacz należycie wykorzystał wykrzyknik „och”. Przy czym wyjściowy wykrzyknik jest konwencyjnie uwarunkowany, podczas gdy JW w przekładzie ma szerokie spektrum nacechowania emocjonalnego i obligatoryjnie potrzebuje kontekstu dla uniknięcia dyfuzyjności?

8) *I kołysząc głową w obie strony, przeciągle, zadziwiła się znowu: – Aaaa! umum! dziwy to, dziwy! [OE D] → I, похитуючи головою, знову протяжно висловила здивування: – А-а-а-а! Гм... гм! Дивно це, дивно! [OE Д, 220]*

Wykrzyknik „umum” odbieramy jako okazjonalny, ponieważ jest on nieobecny w istniejących słownikach języka polskiego [13;14]. Za pomocą kontekstu można zrozumieć, że jest to JW, która wyraża emocje wątpliwości, zdziwienia, co potwierdza się słowami autora „zadziwiła się znowu”, a także objaśnia się następnym zdaniem „dziwy to, dziwy!”. Czyli tłumacz wykorzystuje wykrzyknik „гм...гм”, który występuje tu funkcjonalnym odpowiednikiem. Uważamy, że tłumacz dokonał trafnego wyboru, wykorzystawszy właśnie tę formę graficzną wykrzyknika „гм...гм”, co pozwoliło ujawnić rozwój emocji od zdziwienia przez pauzę do zachwyty.

9) – **Facecja! facecja z tymi młodymi!** – *pod długim wąsem mruczał.* [OE NN] → – **Дива! Дива з цією молоддю!** – *муркотів він сам до себе.* [OE HH, 491].

Ten przykład zasługuje na dokładną analizę, ponieważ pierwsze słowo „facecja” występuje w roli wykrzyknika i oznacza emocje zachwytu, zdziwienia. W następnym zdaniu słowo „facecja” ma znaczenie nominatywne i jest częścią zdania. Te słowa w przekładzie również mają jedną i tę samą formę fonetyczną „Дива!” i pełnią funkcję wykrzyknika i rzeczownika odpowiednio. Ten przykład ilustruje zjawisko interjektywacji.

Kiedy JW przekłada się inną częścią mowy albo grupą słów, ten sposób tłumaczenia nazywa się zamianą, na przykład:

10) **Znów ręce zacierać zaczął.** – **Oj,** *zjadłbym, zjadłbym, gdybym co miał, ale na drogę zapasu nie wziąłem...* [OE WZW] → **Знову почав руки терти.** – *З'їв би чогось, певне, що з'їв би, коли б мав, та на дорогу запасу не взяв.* [OE ЗМ, 123].

Właściwy wykrzyknik „oj” wyraża uzalenie się, co potwierdza się autorskimi słowami „zjadłbym, gdybym co miał”. W tłumaczeniu ta JW zamienia się na uzupełniające słowo „певно”, która w połączeniu ze słowami „що з'їв би, коли б мав” wyraża emocje tekstu wyjściowego. Uważamy, że tę decyzję tłumaczeniową na ogół da się zaakceptować, ponieważ emocjonalny zakres oryginału został odtworzony.

Następny przykład ilustruje, naszym zdaniem, niezupełnie udaną zamianę:

11) **Nie dla posagu ożenił się, bo nijakiego nie miałam, ale dlatego żeby w chacie dobrą gospodynię mieć.** **O,** *jakaż ze mnie gospodyni? Do pracy rwę się jak ten koń do studni, co zdążam, zrobię, ale mało zdążam.* [OE D] → – **Не ради посагу, бо в мене його не було, а щоб у хаті добру господиню мати. А яка з мене господиня? До праці рвусь мов той кінь до води, що здужаю, те роблю, та мало що я здужаю** [OE Д, 238].

Wykrzyknik „o” wyraża emocje narzekania, bezradności, co potwierdzają słowa bohaterki „ale mało zdążam”. JW stoi przed zdaniem pytającym, przekazującym pytanie, które zadaje bohaterka sama sobie i odpowiada na nie. Przepozycyjne położenie wykrzyknika wzmacnia emocjonalne nasycenie całej wypowiedzi. W przekładzie wykrzyknik zamienia się na spójnik przyłączeniowy „a” w zdaniu pytającym. Ten przekład uważamy za nie dość udany, ponieważ emocje w nim są nieco zniwelowane. W tym wypadku bardziej celowe było by wykorzystanie wykrzyknika „ex”, który wyraża emocje wyjściowe [9].

Analizując przekłady literackie, spotykamy się ze zjawiskiem dodawania JW do/w tekstu docelowego. Wykrzyknik wprowadza się w celu odtworzenia emocjonalnego zakresu tekstu wyjściowego, ponieważ, jak twierdzi I. Arnold „wykrzykniki są czystymi znakami wyrażenia emocji” [1]. Zilustrujemy dodawanie JW następnymi przykładami:

12) **To co!** – *opierał się Szymon – taki tobie mirowy sztraf zapłacić kazał, a ty mnie od durniów nie muzywaj.* [OE D] → – **Ну, то й що!** – *сперечався Симон. Таки тобі мировий казав заплатити штраф, а ти мене дурнем не називай...* [OE Д, 291].

Repliki Szymona są przeszyte emocjami oburzenia, niezadowolnienia, co

potwierdza się słowami autora „opierał się Szymon”. Tłumacz wprowadza wykrzyknik emotywny „ny”, który trafnie przekazuje emotywny zakres tekstu wyjściowego. To wprowadzenie uważamy za usprawiedliwione, ponieważ nie przekracza ono emocjonalnego zakresu przetłumaczonego zdania.

13) – *Jesu! otóż śliczne róże na tym wachlazu!* [OE NN] → – *Боже! Ох, які чудові троянди на цьому віялі!* [OE HH, 428]

Wyjściowa wypowiedź wyraża zachwyt, przyjemne zdziwienie mówcy, co potwierdza się słowami „śliczne róże”. W przekładzie wprowadza się wykrzyknik „ox”, który przekazuje emocje oryginału i stoi przed zdaniem, racjonalizującym owe emocje. Ten przekład uważamy za usprawiedliwiony, ponieważ partykuła „otóż” i wykrzyknik „ox” są bliskie semantycznie.

Dość często mogą być stosowane obok siebie emotywny wykrzykniki polisemantyczne i monosemantyczne, gdzie ostatnie konkretyzują emocję, natomiast razem wyrażają pewne znaczenie afektywne, na przykład:

14) *At!* — *zawolał* — *głupstwo!* *Ja też dużo świata schodził i niemało widział i słyszał, a nigdy nie widział i nie słyszał, żeby gdzie wiedźmę palili. Teraz już tego robić nie wolno. Teraz już tego nie ma. Chodź spać, zuzulo!* [OE D] → – *Em!* – *закричав він, – дурниці!* *Я теж багато по світу виходив і чимало бачив і чув, та ніколи не бачив і не чув, щоб де-небудь відьму палили.* [OE Д, 261].

W tym przykładzie autor wykorzystuje dwa wykrzykniki emotywny, gdzie „at!” to wykrzyknik właściwy, a „głupstwo” jest jednostką interjektywowaną. Te wykrzykniki wyrażają emocje niezadowolenia, wyrzutu, irytacji, co potwierdza się słowami autora „zawolał”. Tłumacz zostaje wierny oryginałowi, wykorzystując w pierwszym wypadku wykrzyknik właściwy, zaś w drugim – wtórny. JW w przekładzie zbiegają się w formie i mają podobne załatanie syntaktyczne. Warto zauważyć, że „głupstwo” przetłumaczono jako „дурниці” (sposób odpowiednika słownikowego), „at!” odtworzono jako „er!” (sposób użycia odpowiednika funkcjonalnego).

Po analizie materiału możemy wyciągnąć następujące wnioski. Polskie wykrzykniki można tłumaczyć takimi sposobami: przez odpowiednik słownikowy, odpowiednik wariantowy, odpowiednik funkcjonalny, kontekstualną zamianę albo przez dodawanie. Ten wniosek potwierdza naszą hipotezę, że sposoby tłumaczenia na kierunkach angielsko-ukraińskim oraz polsko-ukraińskim przeważnie się zbiegają.

Co dotyczy kierunku polsko-ukraińskiego – spory odsetek wykrzykników w analizowanych językach zbiega się w nacechowaniu emocjonalnym i ma podobne formy fonetyczne. Podstawą tego jest terytorialna bliskość narodów i przynależność języków polskiego i ukraińskiego do słowiańskiej grupy języków indoeuropejskich. Dlatego użycie odpowiednika słownikowego jest na tym kierunku bardziej frykwencyjne w porównaniu do kierunku angielsko-ukraińskiego.

Ponieważ pytanie leksykograficznego opisu w tłumaczeniu wykrzykników w języku polskim jest otwarte, jak zresztą w większości języków, naturalnie, że użycie właśnie funkcjonalnego odpowiednika jest najbardziej produktywnym sposobem tłumaczenia wśród innych. W ramach tego sposobu ekwiwalentem

wyjściowej JW może służyć zarówno pierwotny kontekstualno-uwarunkowany wykrzyknik, jak i właściwy konwencyjno-uwarunkowany albo wtórny wykrzyknik. Najczęściej wykrzyknik emotywny zamienia się na partykułę wzmacniającą, co tłumaczy się bliskością funkcji wykrzyknika i partykuły, która ma znaczenie emocjonalno-aksjologiczne. Ciekawy jest fakt, że w razie polsko-ukraińskiego tłumaczenia tłumacz znacznie mniej udaje się do zamian JW w tekście docelowym w porównaniu do kierunku angielsko-ukraińskiego. To znajduje swoje wytłumaczenie w istnieniu w dwóch językach sporej ilości podobnych wykrzykników. Analiza pokazuje, że przeważnie wyłączane są pierwotne wykrzykniki o szerokim znaczeniu, jak to „oj”, „aj” itp.

Перспективы дальших badań naukowych upatrujemy w detalicznej analizie sposobów tłumaczenia polskich wykrzykników imperatywnych, fraz wykrzyknikowych oraz wykrzykników dźwiękonaśladowczych w języku ukraińskim.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Арнольд И. В. Стилистика современного языка: (стилистика декодирования) / Ирина Владимировна Арнольд. – М. : Просвещение, 1990. – 300 с.; 2. *Вежибцкая А.* Семантика междометий / А. Вежибцкая // Семантические универсалии и описание языков; пер. с англ. А. Д. Шмелева; [под ред. Т. В. Булыгиной]. – М., 1999. – С. 611–647; 3. *Влахов С.* Непереводимое в переводе / Сергей Влахов, Сидер Флорин; [под ред. Вл. Россельса]. – М. : Междунар. отношения, 1980. – 342 с.; 4. *Оришечко Т. А.* Відтворення вигукової лексики в художньому перекладі (англо-український та українсько-англійський напрямки) : дис. на здобуття наук. ступ. канд. філол. наук : 10.02.16 “Перекладознавство” / Таміла Андріївна Оришечко ; Київський національний університет імені Т. Шевченка. – К., 2011. – 302 с.; 5. *Парсиева Л. К.* Актуальные вопросы перевода междометий [Електронний ресурс] / Л. К. Парсиева // – Режим доступу до джерела: http://www.rusnauka.com/PRNIP/Philologia/parsieva%20L_k.doc.htm; 6. Українсько-польський і польсько-український словник: Понад 42 000 сл. / Упор.: Біленька-Свистович Л., Горбенко Л., Заячківська М. – Львів : Світ, 2004. – 744 с.; 7. *Шаронов И. А.* К вопросу об универсальности и национальной специфичности междометий. [Електронний ресурс] / И. Шаронов // – Режим доступу до джерела: <http://www.russian.slavica.org/down/SBORNIK-1.doc>; 8. *Федоров А. В.* Основы общей теории перевода: (лингвист. пробл.) // Учеб. пособие [для ин-тов и фак-тов иностр. яз.]. / А. В. Федоров. – 5-е изд. – СПб. [и др.] : СПбГУ [и др.], 2002. – 416 с.; 9. *ABBYU Lingvo x3* (Світ словників, енциклопедій та професійного перекладу) Три мови, 69 словників. ТОВ “АБІ Україна”, 2008 р. – 1 електрон. опт. диск (DVD-ROM) : кольор.; 12 см. – Систем.вимоги: Процесор з тактовою частотою 1 ГГц, Microsoft Windows Vista, Microsoft Windows Server 2003, Microsoft Windows XP, 512 МБ оперативної пам'яті, Microsoft Internet Explorer 6.0, 7.0. / Світ словників, енциклопедій та професійного перекладу *ABBYU Lingvo x3* Три мови, 69 словників. ТОВ “АБІ Україна”, 2008 р. – 1 електрон. опт. диск (DVD-ROM) : кольор.; 12 см. – Систем.вимоги: Процесор з тактовою частотою 1 ГГц, Microsoft Windows Vista, Microsoft Windows Server 2003, Microsoft Windows XP, 512 МБ оперативної пам'яті, Microsoft Internet Explorer 6.0, 7.0.; 10. *Malinowska I.* Problem przekładu wykrzykników / I. Malinowska // Przegląd Rusycystyczny. Nr. 2 (130). – Katowice. – 2010. – S. 118–121; 11. *Orwińska-Ruziczka E.* Funkcje językowe interiekcji

в світлі матеріалу словацького і польського. / Е. Орвіńska-Ruziczka // Universitas, – Kraków, 1992. – С. 147; **12.** Словник польско-український [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела : <http://www.sms-translator.net/ukrainian/polska-ukrayinska-slovnik.php>; **13.** Словник мови польської. – Warszawa : Państwowe Wyd-wo Naukowe, 1978–1981. – Т.1. А–К 1979 – 1103 с.; Т.2. L–P 1979 – 1087 с.; Т.3. R–Ž 1981 – 1103 с.; **14.** Словник мови польської [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела : <http://sjp.pwn.pl/slovnik>; **15.** *Wesoła J.* Hiszpańskie wykrzykniki w polskiej praktyce przekładowej / Justyna Wesoła. Łask. – 2010. – 462 str. **16.** Wykrzyknik (część mowy) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела : http://docs7.chomikuj.pl/427997221_0_0_Wykrzyknik.pdf.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ НАЗВ ДЖЕРЕЛ:

- OE NN** *Orzeszkowa E.* Nad Niemnem [Електронний ресурс]. / Eliza Orzeszkowa. – Режим доступу до джерела : <http://literat.ug.edu.pl/niemen/index.htm>
- OE HH** *Ожеуко Е.* Над Німаном: Роман. Пер з пол. О. Стаєцького. – К. : Дніпро, 1981 – 501 с.
- OE WZW** *Orzeszkowa E.* W zimowy wieczór [Електронний ресурс]. / Eliza Orzeszkowa. – Режим доступу до джерела : http://pl.wikisource.org/wiki/W_zimowy_wieczor
- OE ЗВ** *Ожеуко Е.* Зимового вечора. Пер з пол. О. Зарви // Оповідання та повісті. – К. : Держ. вид-во худ. літ.-ри., 1956 – С. 115–150.
- OE D** *Orzeszkowa E.* Dziurdziowie [Електронний ресурс] / Eliza Orzeszkowa. – Режим доступу до джерела : <http://pl.wikisource.org/wiki/Dziurdziowie/>
- OE Д** *Ожеуко Е.* Дзюрдзі (Відьма) Пер з пол. О. Медущенко // Оповідання та повісті. – К. : Держ. вид-во худ. літ.-ри., 1956 – С. 207–323.

Різник С.М. (Київ, Україна)

Потенційна та актуальна валентність реченнєвірних слів

У статті розглядаються закономірності синтаксичного й семантичного поєднання слів у процесі конструювання речення. Досліджуються елементи обов'язкового і можливого оточення конститuenta речення. Вводяться і дефінуються терміни «потенційна валентність» та «актуальна валентність».

Ключові слова: валентність, сполучуваність, інформативна недостатність, актант.

В статті рассматриваются закономерности синтаксического и семантического сочетания слов при построении предложения. Исследуются элементы обязательного и возможного окружения конститuenta предложения. Вводятся и определяются термины «потенциальная валентность» и «актуальная валентность».

Ключевые слова: валентность, сочетаемость, информативная недостаточность, актант.